

Особое место в его творчестве занимают вопросы отношения государства к школе и учителю. Гуманистические идеи Н.Рериха актуальные и в настоящее время. Подтверждением этого является создание Института Человекознания на основе учения Живой Этики, основной задачей которого является разработка методических рекомендаций, которые помогли бы практическому работнику интегрировать научные и духовные знания.

Литература

1. Рерих Н.К. Держава света. – М.: Изд-во Эксмо, 2006. – 848 с. – (Антология мысли).
2. Рерих Н.К. Община / Н.К.Рерих. – Харьков: “Фолио”, 2004. – 222с.
3. Уроки Добрых Знаний: Тридцать уроков по Основам Миропонимания. Педагогическая концепция Новой Школы в свете Учения Живой Этики (по материалам второй сессии Института Человекознания). – Томск: Знамя Мира, 1997. – 270 с.

Н.Є. Нікульнікова

ПЕДАГОГІЧНІ МОЖЛИВОСТІ КООПЕРАТИВНИХ ФОРМ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ У ВНЗ

Важливим компонентом навчального процесу виступають різноманітні форми дидактичної комунікації. У контексті традиційної системи навчання у вищих навчальних закладах склалися різні дидактико-методичні моделі (лекційно-семінарська, лекційно-залікова, пояснювально-ілюстративна тощо), які мають певні відмінності. Разом з тим слід підкреслити, що усі гілки традиційного навчання об'єднують одне – студент навчається на репродуктивно-відтворювальному рівні, за якого творчість зведена до мінімуму. Для таких дидактичних моделей визначальним є те, що вони розглядають студента виключно як об'єкт педагогічних впливів [4].

Розвиток суб'єктної позиції багато у чому залежить від сформованості мотивації, ціннісних орієнтацій та настанов студентів. При цьому вирішального значення, в умовах вузівського навчання, набувають форми організації навчального процесу, яким притаманна спрямованість на активізацію пізнавальної сфери особистості, формування креативності, самостійності. На думку широкого кола дослідників саме формам кооперативного навчання належить особлива роль щодо розв'язання вказаних завдань.

Мета статті – розкрити педагогічні можливості форм кооперативного навчання у сучасному вищому педагогічному закладі як

засобу активізації пізнавальної діяльності студентів та формування вмінь навчального співробітництва.

Одним із ефективних шляхів удосконалення процесу підготовки майбутніх фахівців виступає широке упровадження у навчальний процес різноманітних форм навчального співробітництва викладача зі студентами, студентів один з одним. Значні педагогічні можливості у цьому плані притаманні такій формі організації навчального процесу, як кооперативне навчання.

Кооперативне навчання уявляє собою форму організації навчального співробітництва, що сприяє виникненню особливих умов та реалізації специфічних способів взаємодії учасників навчального процесу, спрямованих на колективний пошук і розв'язання пізнавальних задач, які ставить педагог або формулюються колегіально групою студентів.

Кооперативне навчання базується на специфічних принципах:

1) позитивної залежності, що потребує від студентів усвідомлення відповідальності за власне навчання та навчання інших членів групи; 2) взаємодії, тобто створення для студентів реальних умов для допомоги один одному; 3) індивідуальної незалежності, що передбачає необхідність демонстрації кожним студентом результатів власної роботи; 4) соціальної взаємодії, що вимагає від кожного члена навчальної групи позитивно розв'язувати проблеми та конфлікти, які можуть виникати у процесі спільної діяльності; 4) перспективності – коли члени групи не тільки оцінюють власну роботу, але й висувають шляхи її вдосконалення [3].

З середини ХХ століття у світовому освітньому просторі все більшого поширення набувають різні форми навчальної взаємодії. Так, у навчальних закладах США стають популярними ідеї спільного (кооперативного) навчання. Технологія такого навчання розвивалась, завдяки зусиллям науково-педагогічних центрів при Університеті Джона Хопкінса (Балтимора) під керівництвом Р.Славіна, Університеті штату Міннесота під керівництвом Р. і Д.Джонсон, Університеті Каліфорнії під керівництвом С.Кагана [2].

У навчальних закладах Франції у 70 – 80-х роках почала застосовуватися така форма організації навчального процесу, що спрямовувалася на індивідуалізацію навчання, подолання пасивності студентів, зростання результативності навчання, і отримала назву “незалежна праця”. Сутність цієї форми організації навчального співробітництва полягала у наступному. Викладачі рекомендують невеликі групі студентів загальну тему; кожен предметник формулює в

ній свою підтему. Студенти розподіляють обов'язки та готують звіт про проведену роботу ("міні-мемуари"). У процесі "незалежної праці" студенти можуть розраховувати на консультації будь-кого з викладачів. Після перевірки та оцінювання "міні-мемуари" включалися до методичного фонду навчального закладу [3].

Активний пошук удосконалення викладання та навчання вели у 60-80-х роках російські учителі-новатори (В.К.Дьяченко, А.С.Соколов та інші), які запропонували методику "колективного способу навчальної діяльності". Суть цієї методики полягає в тому, що кожен студент за допомогою товаришів отримує шанс розширити свої власні знання. Методика проведення занять згідно моделі "колективного способу навчальної діяльності" включала такі етапи: 1) кожен студент обирає одне з понять, що вивчається у ході роботи над темою; 2) запитує товаришів, що їм відомо стосовно цього поняття; 3) після цього "дослідники" кожного конкретного поняття збираються у малі групи та намагаються дати йому спільну характеристику; 4) на завершення результати записується та здаються викладачу [1].

На сучасному етапі склалися певні підходи до організації кооперативного навчання через навчальний діалог, розробку проєктів, модеративний семінар. Засобом реалізації виступає частіше за все інтерактивна взаємодія учасників освітнього процесу. За даними відомої української дослідниці О.Пометун саме інтеракція розглядається як інструментарій активізації навчальної діяльності учнів [7].

Кооперативні форми спрямовуються на опрацювання накопиченого досвіду групою студентів. При цьому індивідуальний та узагальнений колективний досвід виступає найважливішим джерелом навчального пізнання.

У порівнянні з традиційним в інтерактивному навчанні змінюються і форми взаємодії з викладачем (тьютором): його активність поступається місцем активності учасників, оскільки головна мета – створення умов для реалізації ініціативи самих студентів, їх навчального співробітництва.

Викладач в умовах кооперативного навчання виконує декілька ролей. Виступаючи в якості лектора-експерта, він викладає новий матеріал, демонструє слайди, відповідає на запитання. У ролі організатора – забезпечує взаємодію учасників з соціальним та фізичним оточенням: комплектує групи, координує виконання завдань, готує мініпрезентації. У ролі консультанта-фасілітатора (помічника) звертається до індивідуального досвіду учасників,

спонукає їх вести пошук нових даних для розв'язання поставлених задач, формулювати нові підходи.

З точки зору приведених характеристик до числа форм кооперативного навчання можна віднести: “мозковий штурм”, рольові та ділові ігри, дискусії, дебати, роботу в малих групах, тренінги [5].

Практичній реалізації та апробації форм кооперативного навчання студентів спеціальності “Початкове навчання” психолого-педагогічного факультету ЛНПУ імені Тараса Шевченка та Стаханівського педагогічного коледжу при ЛНПУ передувало вивчення питання ставлення викладачів та студентів до цієї форми організації навчального процесу. Отримані нами результати у цілому збігаються з точкою зору, що викладена у літературі іншими дослідниками.

Як зазначають Є.Шиянов та І.Котова, випускники вищих педагогічних закладів, у тому числі “масовий вчитель”, у переважній більшості не вміють перебудувати власну навчально-виховну діяльність на основі діалогічного підходу, який вимагає від педагога більш високого рівня майстерності, більших морально-психологічних і часових затрат у порівнянні з моносуб'єктним підходом. Це пов'язано, на думку авторів, з мінімальною представленістю у професійному досвіді та особистісному просторі як викладачів вищої школи, так і студентів усього того, що забезпечує створення та реалізацію механізмів суб'єкт – суб'єктної взаємодії учасників освітнього процесу на основі діалогу [6].

Дійсно, реалізація діалогічного підходу у процесі професійно-педагогічної підготовки майбутніх вчителів пов'язана з певними труднощами. Як показали проведені нами опитування серед викладачів та студентів, що більше половини респондентів оцінюють діалогічний стиль організації навчального процесу в умовах існуючої практики як нереальний. Проаналізуємо отримані дання більш докладніше.

У відповідях викладачів на питання анкети зазначалося, що навчальний діалог у процесі проведення навчальних занять з педагогічних, у тому числі дидактико-методичних дисциплін, сьогодні утруднюють наступні причини:

- організація навчальних занять діалогічного характеру потребує значних часових витрат, тому їх проведення або вкрай обмежене, або взагалі не можливе, по скільки згідно з навчальним планом кількість аудиторних годин, у тому числі, і годин на практичні заняття з дидактики та методик початкового навчання, суттєво скорочена;

- ефективність занять, що проводяться у діалогічній формі, значною мірою залежить від підготовленості студентів, попереднього опрацювання ними нової літератури та інших джерел інформації, яких сьогодні недостатньо або вони застарілі, тому така форма занять унеможлиблюється або їх проведення має формальний характер;
- навчальний діалог потребує від студента активної пізнавальної позиції, зацікавленості, умотивованості, а також володіння вміннями навчально-пізнавальної, комунікативної, аналітично-рефлексивної, діяльності що на сьогодні відсутнє у значній частині студентів у зв'язку з їх слабкою загальноосвітньою підготовкою;
- застосовування інтерактивних, у тому числі кооперативних форм навчання, потребує спеціально обладнаних навчальних аудиторій з відповідними меблями, які забезпечують мобільне формування мікрогруп та їх оперативне переструктурування, а також новітніх засобів унаочнення: відеопрезентер, фліп-чарти, мультимедійні дошки тощо.

Опрацювання анкет студентів показало наступне. На питання “Як Ви розумієте, що таке кооперативне навчання” 68% респондентів відповіли, що вони практично нічого не знають про таку форму організації навчальної роботи і ніколи з нею не стикалися. Разом з тим, у тієї частини, що висловила часткове розуміння цього виду навчання, має місце досить чітке уявлення про вміння та особистісні якості, які необхідні для “навчання разом”. Серед таких частіше за все студенти вказували: комунікабельність, вміння слухати іншого, вміння йти на компроміс, індивідуальна незалежність, вміння чітко висловити власну думку, відповідальність, рівноправність, доброта, взаєморозуміння. Серед умов, що забезпечують ефективне упровадження кооперативного навчання студенти виокремили як найважливіше – це рівень демократичності організації діяльності під час навчальних занять. Досить тривожним є показник, що близько 50% вказали на практичну відсутність партнерських відносин і, перш за все, в системі “викладач-студент”. Обчислення загального індексу задоволеності навчальним процесом у вузі виявило наступні результати: задоволеність ставленням викладачів до студентів (0,67), можливістю співпрацювати на заняттях (0,43), рівнем демократичності у відношеннях студентів та викладачів під час навчальних занять (0,48), мікрокліматом на факультеті, у академічній групі (0,72). При цьому понад 50% студентів вказали, що їм сучасна система навчання у вузі не подобається, і було б краще повернутися до традиційної системи. Головним негативним фактором студенти вказали

“необхідність багато працювати самостійно”. Лише 23% респондентів виявили цілком позитивне ставлення до навчання у сучасному ВНЗ.

У соціально-педагогічному контексті кооперативне навчання сприяє розвитку у студентів вміння бачити і відмічати успіхи один одного, працювати єдиною командою, підтримувати спільні прагнення щодо завершення роботи, бути толерантними у співробітництві, незважаючи на індивідуальні відмінності.

Література

1. Гузеев В.В. Теория и практика интегральной образовательной технологии. – М., 2001. – С. 26-42.
2. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології. – К., 2003. Джуринский А.Н. Развитие образования в современном мире. – М., 1999. – С. 134-141.
3. Євдокімов О.В. Ефективність нових технологій організації навчання студентів // Педагогіка і психологія. – 1997. – №2. – С.166-165.
4. Еримбитова С., Маджуга А. Использование интерактивных (диалоговых) технологий обучения в процессе творческого саморазвития личности учащихся // Alma mater. – 2003. – №11. – С. 48-50.
5. Котова И.Б., Шиянов Е.Н. Идея гуманизации образования в контексте отечественных теорий личности. – Ростов н/Д., 1995.
6. Пометун О.І. Енциклопедія інтерактивного навчання. – К., 2007.

М.В. Опачко

ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛЯ ПРИРОДНИЧИХ ДИСЦИПЛІН В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ

В статье рассматриваются перспективы дальнейшего развития системы высшей профессиональной подготовки учителей физики. Модернизация образования предполагает разработку нового программно-методического обеспечения процесса подготовки.

The author of the article considers the issues of prospects of further development of the system of higher professional training of physics teachers. It has been stated, that the process of education modernisation pre-supposes the development of the newest programme-methodical provision for the process of training.

Визначальною рисою модернізації вищої школи на сучасному етапі розвитку суспільства є входження вітчизняної вищої освіти у